

Nr 298.

Av herr **Lindgren**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923 angående omsättnings- och utskänkningskatt å spritdrycker m. m.

I proposition nr 225 har Kungl. Maj:t bland annat föreslagit, att riksgälden skulle besluta sådan ändring i nu gällande bestämmelser angående sättet för uppbörden och inleveransen till statskassan av den s. k. omsättningskatten å rusdrycker, att den i § 19 mom. 2 av kungl. förordningen angående försäljning av rusdrycker omförmälda pris- och inköpsnämnden skulle helt skiljas från sin befattning med sagda uppbörd och inleverans. Pris- och inköpsnämndens funktioner i dessa avseenden skulle i stället överlämnas till aktiebolaget Vin- och spritcentralen. Detta bolag skulle ävenledes, jämlikt ett till propositionen fogat förslag till tilläggskontrakt till det mellan svenska staten och aktiebolaget Vin- och spritcentralen den 26 oktober 1923 träffade avtalet om upplåtande åt bolaget av rätt att idka partihandel med rusdrycker, övertaga partiförsäljning och fakturering direkt till systembolagen av partihandelsbolagets varor, vilka hittills av pris- och inköpsnämnden förmedlats till de lokala försäljningsbolagen. Tillika innehåller den kungliga propositionen ett förslag till ny instruktion för pris- och inköpsnämnden. I fråga om skatteprocenterna föreslås däremot icke någon ändring vare sig vid omsättnings- eller utskänkningskatten.

Vad Kungl. Maj:t föreslagit i fråga om de nya funktionerna för Vin- och spritcentralen synes mig emellertid ur både principiella och praktiska synpunkter föranleda allvarliga betänkligheter.

Jag vill då till en början framhålla, att det torde kunna göras till föremål för diskussion, om icke genomförandet av detta förslag förutsätter en föregående förändring i kungl. förordningen angående försäljning av rusdrycker. Det är nämligen att märka, att enligt nämnda förordning aktiebolaget Vin- och spritcentralen har att handhava *partihandelsfunktioner och ingenting annat*. Till stöd för denna min åsikt tillåter jag mig att åberopa första punkten i första momentet av förordningens tolfte paragraf. Den lyder: »Partihandel med rusdrycker må, där fråga ej är om försäljning, som i 13 eller 14 § sägs, bedrivas allenast av *för sådant* ändamål bildat, i den ordning här nedan sägs antaget aktiebolag (partihandelsbolag)». De ord jag här kursiverat synas mig innebära, att aktiebolaget

Vin- och spritcentralen enligt gällande lag skall begränsa sig till utövande av partihandel och icke befatta sig med andra uppgifter.

Erinrar man sig tillika, att det under den diskussion, som föregick statsmakternas förlidet år fattade beslut angående nya bestämmelser rörande partihandelns organisation, med all kraft från olika håll påyrkades, att bolaget icke borde sträcka sin verksamhet utanför partihandelsfunktionerna, så erhåller man en bekräftelse på riktigheten av den åsikten, att uppdraget att uppbära och inleverera omsättningsskattemedel knappast kan sägas stå i bästa överenskommelse med gällande laglig ordning.

Ett beslut om en utvidgning av partihandelsbolagets verksamhet utan föregående lagändring skulle innebära ett prejudikat, vars innebörd riksdagen gör klokt i att noga överväga, innan den bestämmer sig därför.

Det är dock icke allenast formella hänsyn, som bestämma mig, då ja föreslår avslag på den kungl. propositionen i förevarande avseende. Avsevärda praktiska svårigheter torde också, enligt min uppfattning, bli konsekvensen av det kungl. förslagets genomförande, svårigheter, som direkt komme att träda hindrande i vägen för förverkligandet av de avsikter, som i väsentliga punkter lågo bakom riksdagens beslut angående partihandelsorganisationen år 1923.

Förlidet år beslöts, som bekant, att inom Vin- och spritcentralen skulle upprättas en jourhavande direktörspost. Dess innehavare skulle utses av Kungl. Maj:t, och hans uppgift skulle vara att tjäna såsom en fullt oberoende kontrollant å det allmännas vägnar däröver, att bolaget på ett tillfredsställande sätt måtte fylla sina åligganden, d. v. s. sina partihandelsfunktioner; om några andra bolagets funktioner var det ju då icke tal. Det är självfallet, att inom ett så stort företag denna viktiga syssla måste vara av ytterst krävande natur. Den jourhavande direktören måste, för att rätt fylla sin uppgift, med aldrig svikande uppmärksamhet följa såväl bolagets affärsverksamhet som dess sätt att iakttaga lagar och förordningar och med staten ingångna avtal.

Nu föreslås i den kungl. propositionen, att i ovan inledningsvis omnämnda tilläggskontrakt med aktiebolaget Vin- och spritcentralen skulle bland annat införas följande bestämmelse: »Skattebeloppen uträknas med ledning av bolagets böcker, och skall samtidigt med varje inleverering till statskontoret avlämnas på nämnda böcker grundad uträkning av skattebeloppen, vilken skall vara å bolagets vägnar av verkställande direktören avgiven samt till riktigheten styrkt av den utav Kungl. Maj:t utsedde jourhavande direktören och en av de utav Kungl. Maj:t utsedda revisorerna i bolaget» (kursivering gjord av mig).

Det synes mig uppenbart, att man här står vid en avgörande organisatorisk svårighet i det av Kungl. Maj:t föreslagna uppboordsarrangemanget; jag syftar på huru, om aktiebolaget Vin- och spritcentralen göres till uppboordsorgan för omsättningsskatten, den erforderliga kontrollen å

skatteinleveranserna skall kunna vinnas. Då det icke kan få ifrågakomma, att en ny kostsam kontrollinstans inrättas, måste mycket riktigt den jourhavande direktörens krafter anlitas för detta ändamål. Men den kontroll, han i detta avseende utövar, får absolut icke bli av blott formell natur. Hans bestyrkande av uträkningen å skattebeloppen måste anses medföra ett mycket stort ansvar för honom. Men därmed hotas genast hans verksamhet såsom kontrollant å bolagets *affärs*-verksamhet av ett farligt intrång. Det går för visso över en mans krafter, huru stora de än må vara, att på en gång kontrollera skatteuppbörd och skatteleveranser, som röra sig om flera tiotal miljoner kronor, och samtidigt övervaka en affärsverksamhet av så ofantligt stora dimensioner som aktiebolaget Vin- och spritcentralens.

Att det arbete, som föranledes av uppbörden av försäljnings- och omsättningsskattebeloppen, dock är av ganska omfattande natur, framgår ju av en punkt i det till propositionen fogade statsrådsprotokollet, där det heter: »Nämndens (d. v. s. pris- och inköpsnämndens) befattning med uppbörden av köpeskillings- och omsättningsskattebelopp handhaves närmast av ett under nämndens tillsyn stående kontor med en verkställande direktör som chef. Å kontoret äro f. n. anställda 1 kamrerare, 1 kassörska, 3 manliga och 5 kvinnliga kontorsbiträden, 1 siffergranskare samt 1 vaktmästare.»

Även om i denna personal vissa indragningar skulle kunna göras — jag återkommer längre fram till denna sak — så synes det mig dock av dessa uppgifter vara tydligt och klart, att uppbördsärendena äro mycket krävande; man kan därför ej värja sig för intrycket, att jourhavande direktörens befattning med skattefrågorna kan komma att ofördelaktigt inverka på hans övriga verksamhetsområde.

Skattekontroll och affärskontroll förutsätta, var för sig, helt olika egenskaper och intressen hos sina utövare. Det är fara värt, att den av den jourhavande direktören utövade skattekontrollen *antingen* blir av rent formell natur, då den är värdelös, *eller* av en reell innebörd, då den blir hinderlig för hans huvuduppgift, affärskontrollen.

Kungl. Maj:ts förslag angående överflyttningen av skatteuppbörden till aktiebolaget Vin- och spritcentralen synes mig i dessa avseenden lämna utrymmen för så stora betänkligheter, att det redan med hänsyn till dem icke kan godtagas. Kontrollfrågan är ju av mycket stor betydelse, och den bör icke få lösas utan noggrannaste övervägande av konsekvenserna. Så kort tid, som nu återstår för riksdagens arbeten, och i betraktande av de stora frågor, som upptaga riksdagsledamöternas uppmärksamhet, torde det ej heller vara tillrådligt att söka lösa detta allvarliga spörsmål efter några under de sista dagarnas brådska framkastade nya linjer.

Förutom ovan anförda betänkligheter finnas även andra. Det har knappast framförts några verkligt bärande skäl för, att överflyttningen av skatteuppbörden till Vin- och spritcentralen överhuvudtaget bör äga rum. De fördelar

ur *besparings*-synpunkt, som utlovas såsom frukter av den föreslagna reformen, äro ju i och för sig tilltalande nog.

Men det kan dock ifrågasättas, om någon besparing genom den föreslagna åtgärden står att vinna. I propositionen får man — såsom jag nyss haft tillfälle att framhålla — kännedom om huru stor personal, som f. n. kräves för uppbörden av försäljnings- och skattemedlen. Men man får icke veta, vilken personal och vilka kostnader denna uppbörd i realiteten komme att kräva inom Vin- och spritcentralen. Visserligen anföres, att Vin- och spritcentralens styrelse i ett utlåtande uttalat, att, *såvitt den kunde bedöma*, den ifrågasatta anordningen »icke komme att medföra någon ökad kostnad för bolaget». Men denna upplysning är ju föga tillfredsställande, ty genom densamma vinnes ingen klarhet över, huru vederbörande tänkt sig saken ordnad. Det synes, som om de kostnader, vilka hittills varit förenade med skattens utdebitering, inkassering och inleverans till staten, icke skulle bortelimineras i och med sagda funktioners överflyttande från nämnden till parti-handelsbolaget. De utgifter för personal m. m., som nu förekomma, måste väl i ena eller andra formen vidkännas, även om de nämnda uppgifterna anförtros åt Vin- och spritcentralen. Det har f. ö. *icke* visats, att icke besparingar skulle kunna vinnas på annat sätt och utan att man inlåter sig på de ur principiella och praktiska synpunkter så litet tilltalande arrangemang, som den föreslagna reformen innebär. Riksdagen borde sålunda få veta, om icke till äventyrs indragningar i pris- och inköpsnämndens nuvarande personalstat kunde göras, genom vilka reduktioner i kostnaderna kunde ernås, utan att den föga lockande sammanblandningen av skatteärendena med Vin- och spritcentralens egentliga uppgifter ägde rum. Man frågar sig också, om icke det i den kungl. propositionen föreslagna arrangemanget kan komma att föranleda vissa nya utgifter och omkostnader. Det meddelas t. ex. i bilaga till propositionen, att den ene av de av Kungl. Maj:t utsedda revisorerna skall med jourhavande direktören deltaga i skattekontrollen. Kan detta ske utan en ökning av denna revisors arbete inom bolaget? Sannolikt inte, såvida det skall vara något bevänt med denna kontroll. Därmed minskas hans förvärvsmöjligheter på andra håll, och följaktligen vore ett stegradt arvodesanspråk från hans sida begripligt.

Vidare är att märka, att pris- och inköpsnämndens egna omkostnader hitintills helt och hållet täckts av räntorna på influtna försäljnings- och skattemedel. Sedan dessa medel ej längre komme att stå till nämndens förfogande, måste dess utgifter täckas på annat sätt; enligt den kungl. propositionen skulle detta ske genom bidrag från systembolagen, men därmed minskas dessa bolags vinstmarginal och i motsvarande grad reduceras deras till staten inlevererade vinstmedel.

Ytterligare en synpunkt må i detta sammanhang anföras. Sedan pris- och inköpsnämndens egna utgifter blivit täckta, har överskottet å de nämnda räntemedlen utgjort en tillgång, över vilken *statsmyndigheterna* kunnat *direkt* förfoga. Om däremot försäljnings- och skattemedlen överföras till

Vin- och spritcentralen, kan, med nu gällande regler, situationen bli en helt annan. Även om det förutsättes, att räntan å *skattemedlen* av bolaget inlevereras till statskontoret i samband med inleveransen å sagda skattemedel, så kommer däremot tvivelsutan räntan å *försäljningsmedlen* att direkt ingå i bolagets egen rörelse. Då nu, som bekant, statsmakterna genom sitt beslut rörande partihandelsorganisationen vid 1923 års riksdag ställt sig på den ståndpunkten, att statens anspråk på *vinstmedel* från Vin- och spritcentralen skall vara en *andrahandsfråga*, så kommer partihandelsbolaget antagligen att vid disponerandet av räntemedlen anse sig äga en vida större frihet än pris- och inköpsnämnden ägt. Det kan sålunda inträffa, att dessa räntemedel allenast i ytterst beskuret skick, ja rentav icke alls komma staten till handa. Då man av Vin- och Spritcentralens styrelseberättelse över 1923 års förvaltning vet, vilken stark nedskrivningspolitik bolaget nu inlåtit sig på, även i fråga om värden, som blott för ett år sedan betraktades såsom minimivärden, är denna möjlighet, att räntorna å försäljningsmedlen skola försvinna utom räckhåll för staten, icke allenast teoretiskt tänkbar utan rent av praktiskt aktuell. En sådan risk förefinnes ju icke, om försäljnings- och skattemedlen få inkasseras genom pris- och inköpsnämnden, och om denna får förvalta räntorna å dessa medel. Det synes mig, som om även *denna* sida av saken borde observeras, då man tager del av besparingskalkylerna i samband med det föreliggande förslaget.

Man torde ej heller utan en utredning, som nu saknas, böra förändra en organisation, som prövats under flera år och därvid befunnits i dessa avseenden arbeta på ett tillfredsställande sätt. Det kan ju också påpekas, att trots att diskussionen om partihandelsorganisationen hade pågått en avsevärd tid, innan reformen av 1923 beslöts, likväl icke någon gång under sagda debatt den nu föreslagna ändringen påyrkats. Pris- och inköpsnämnden fick sin uppgift som uppbördsorgan för omsättningsskatten genom beslut vid 1920 års riksdag. Ehuru partihandelssakkunniga i sitt på hösten 1921 avgivna betänkande utförligt uppehöll sig just vid pris- och inköpsnämndens funktioner, antydde de icke med ett ord någon önskan om, att nämnden skulle skiljas från sagda uppgift. Icke heller i den kungl. propositionen vid 1922 års riksdag angående en reform av partihandeln framfördes något som helst förslag i denna riktning. 1923 års proposition i samma ämne iakttog likaledes absolut tystnad i denna punkt. Icke av någon motionär, icke av något utskottsutlåtande, icke av någon talare under samma riksdagar torde den nu föreslagna reformen, mig veterligt, ha bragts på tal. Det är därför icke riktigt att framställa det föreliggande förslaget som en konsekvens av 1923 års beslut. Alla voro däremot vid 1923 års riksdag fullt eniga om, att det företag, som komme att utrustas med det då föreslagna faktiska partihandelsmonopolet, borde helt begränsa sig till partihandelsverksamheten. Det nu föreliggande förslaget är alltså alltigenom nytt. Det saknar fullständigt kontakt med opinionen, och det uppbäres, som sagt, icke heller av någon nu förebragt

uttömmande utredning. Däremot torde man hava anslutning från en allmän mening därom, att, sedan statsmakterna så sent som 1923 grundligt dryftat hela partihandelsfrågan och därvid bestämt sig för en ordning, som trädde i kraft först för fyra och en halv månad sedan, det icke nu helt plötsligt kan vara skäl att vidtaga en så ingripande ändring i Vin- och spritcentralens och inköpsnämndens funktioner.

Även ur den synpunkten förefaller reformen mindre lockande, att partihandelsbolaget genom densamma skulle kunna erhålla ett visst övertag gentemot systembolagen. Detta vore, enligt min uppfattning, icke lyckligt, då det är ostridigt, att de senares offentliga karaktär är *mera* ren och påtaglig än partihandelsbolagets. Ty i fråga om systembolagen är den principen bestämt fastslagen, att *hela vinsten*, efter 5 procents avdrag å insatta kapital, *skall* inlevereras till staten, vilket däremot, såsom redan framhållits, *icke* är fallet med partihandelsbolaget. Det är enligt min uppfattning denna olikhet, som föranleder, att man kan acceptera, att systembolagen få uppbära utskänkningskatten, medan partihandelsbolaget icke bör få taga befattning med omsättningskatten. Denna överflyttning av uppbördsavgiften till partihandelsbolaget blir så mycket mindre påkallad, som ett organ, pris- och inköpsnämnden, finnes, vars offentliga karaktär är obestridlig och som redan har hand om ifrågavarande uppgifter. Vid sådant förhållande skulle den föreslagna anordningen ur principiell synpunkt verka stötande. Tager man dessutom hänsyn till, att den föreslagna reformen icke allenast gör partihandelsbolaget till skatteuppbördsorgan utan även vid varuförsäljningen ställer det direkt och utan förmedling av pris- och inköpsnämnden i förbindelse med systembolagen, kunna åtskilliga olägenheter tänkas uppkomma.

Enligt gällande förordning har pris- och inköpsnämnden till uppgift att övervaka systembolagens varuinköp för att därmed kunna tillse, att det allmännas ekonomiska intressen bliva fullt tillgodosedda, detta närmast gentemot leverantören (jfr bevillningsutskottets utlåtande nr 25 vid 1915 års riksdag). Att, sedan 1915, partihandelsreformen av 1923 kommit emellan, har likväl ingalunda medfört, att motsatser mellan systembolagen och partihandelsmonopolet skulle vara uteslutna. Att vid sådana konflikter utgå ifrån, att just partihandelsbolaget företräder de allmänna intressena, torde vara förhastat. Redan den ovanberörda olikheten i fråga om skyldigheten att inleverera vinstmedel till statskassan pekar snarast i motsatt riktning.

Visserligen ha förhållandena utvecklats därhän, att partihandelsintressena kommit att få ett mycket starkt inflytande inom pris- och inköpsnämnden, vilket säkerligen icke varit till gagn för det allmänna, men skulle man nu flytta en viktig ekonomisk och kameral funktion från nämnden till leverantören, skulle detta självfallet leda till, att den senares ställning bleve ytterligare förstärkt, d. v. s. detaljhandelsbolagens ställning försvagad. Utvecklingen borde ju i stället gå i rakt *motsatt* riktning och

nämndens ställning, genom upprätthållande av dess viktiga funktioner som skatteupptagare och detaljhandelns inköpsorgan, *förstärkas*. För sådant ändamål vore det även av den största vikt, för att icke säga nödvändigt, att nämnden finge en sådan sammansättning, att detaljhandelsbolagens intressen på ett tillräckligt fylligt sätt representerades i densamma, medan leverantörintresset finge träda i bakgrunden.

Ett flertal synpunkter kunna alltså åberopas emot den kungliga propositionens förslag att till Vin- och spritcentralen överföra pris- och inköpsnämndens nuvarande funktioner i fråga om förmedlingen av varor till systembolagen och beträffande omsättningsskatten. Den nu gällande ordningen bör i dessa avseenden enligt min uppfattning bibehållas. Det nuvarande antalet medlemmar av pris- och inköpsnämnden bör därför bevaras, medan det ankommer på Kungl. Maj:t att inom nämndens utgiftsstat vidtaga de besparingar, som kunna finnas lämpliga. Jag tillåter mig alltså hemställa,

att riksdagen, med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 225 i den del, som innehåller förslag till ändring i förordningen av den 8 juni 1923 angående omsättnings- och utskänkningskatt å spritdrycker, måtte besluta, att samma förordning, som gäller intill utgången av juni månad 1924, skall äga fortsatt tillämpning intill utgången av juni månad 1925.

Stockholm den 20 maj 1924.

Ad. Lindgren.

